

INFORME DEL MERCAT SOCIAL 2016

Resum executiu

Xarxa
d'economia
solidària
de Catalunya

Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya

Àrea de Mercat Social
Barcelona, octubre de 2017

Coordinació: Ruben Suriñach

Han col·laborat: Amanda Ortega, Anna Fernández, Marina Potrony, Patricia Polo, totes les organitzacions que han fet balanç social i estan al Pam a Pam, totes les xarxes locals i totes les organitzacions que han participat als grups focals d'intercooperació.

Disseny, maquetació i correcció: L'Apòstrof, SCCL

Amb el suport de:

**Ajuntament
de Barcelona**

1. Introducció

Aquesta és la segona edició de l'informe de l'estat del mercat social català. La idea rere l'informe és aturar-nos, un cop l'any, a sistematitzar l'abast i els criteris de funcionament del mercat social, així com posar-lo a debat com a estratègia d'expansió de l'economia social i solidària. Tot plegat al mateix temps que consolidem una metodologia de recollida i sistematització de dades, i que donem visibilitat a l'economia social i solidària (ESS), especialment en el seu component territorial (estat de les xarxes locals), així com en els impactes socials i ambientals positius de l'ESS en contraposició a l'economia convencional (pels diferents criteris d'avaluació en què es basa el balanç social i el Pam a Pam).

2. Economia social i solidària, mercat social i intercooperació

2.1. Economia social i solidària i mercat social

Què entenem per economia social i solidària?

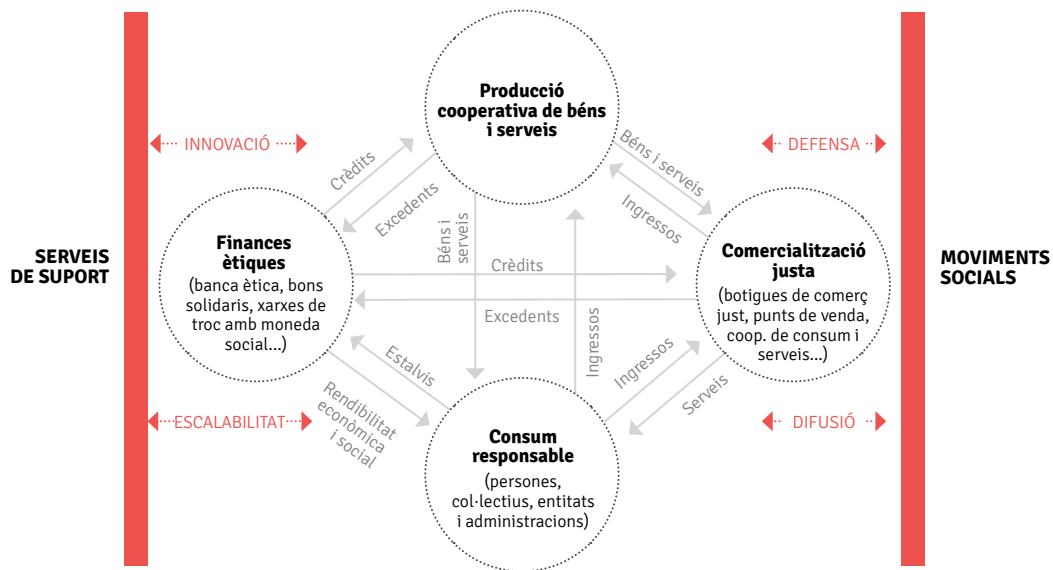
L'**economia social i solidària** (ESS) és un concepte i una pràctica en construcció, i és difícil trobar una definició comunament acceptada pels diferents moviments socials, agents institucionals i àmbits acadèmics que hi treballen o la practiquen. En el que sí que sembla haver-hi un cert consens, com ens expliquen J. C. Pérez de Mendiguren i E. Etxezarreta¹, és en la multidimensionalitat del concepte, que recolliria **almenys tres dimensions complementàries**: (I) la dimensió teòrica com a paradigma alternatiu sobre l'economia i que parteix de la crítica al capitalisme, (II) la dimensió de proposta política de transformació social i, per tant, de moviment social emancipador, i (III) una tercera dimensió més enfocada a definir un tipus específic de pràctiques organitzatives i empresarials per satisfer necessitats que busca funcionar amb lògiques diferents de les de les empreses mercantils tradicionals.

Què entenem per mercat social?

El **mercat social** (MS) és la plasmació pràctica d'un circuit econòmic i de satisfacció de necessitats basat en els principis de l'economia social i solidària. Així doncs, és al MS on es troben, es connecten, s'interrelacionen, intercooperen i s'articulen les pràctiques econòmiques basades en els valors de l'ESS. La **figura 1** il·lustra aquesta conceptualització, i dibuixa un circuit on les quatre esferes del cicle econòmic (**producció, distribució, estalvi/inversió i consum**) estan adjectivades des dels principis ètics de l'ESS. La construcció del MS es basa en la creació de cercles virtuoses d'ESS des de la **potenciació endògena dels intercanvis i fluxos** econòmics entre empreses gestionades amb i per les persones que hi treballen, les consumidores i les estalviadores, i amb el suport, és clar, de les entitats de finançament per fer fluir la inversió.

1 - PÉREZ DE MENDIGUREN, J. C., ETXEZARRETA, E. «Los debates entorno a la Economía Social y Solidaria». Centro de Documentación Hegoa, Boletín de recursos de información, núm. 42. 2015. Disponible: <http://boletin.hegoa.ehu.es/mail/36>

Figura 1.
Esquema de mercat social amb nodes i flux

Jordi Garcia (2002)

2.2. Intercooperació com a hipòtesi de creixement

Un dels principals reptes que desperta la construcció de mercat social, tant des de la pràctica com des de la concepció teòrica, és imaginar-se quines **estructures organitzatives de gran abast** som capaços de concebre. Els dos pols que històricament han centrat el debat sobre les possibilitats d'organització macroeconòmica —els mercats competitiu i la planificació centralitzada— han dificultat molt la reflexió sobre les opcions alternatives. L'ESS i la seva implantació a l'economia productiva té molt a dir, ja que des d'aquesta perspectiva i sota la lògica de mercat social la **hipòtesi de creixement i escalabilitat** de punta a punta de les cadenes de valor és la **intercooperació econòmica**². Aquesta intercooperació pot prendre diferents formes:

- *Intercooperació vertical*: per a operacions al llarg de la cadena de valor. És a dir, en lloc de regatejar els preus de compra als proveïdors i fer-los competir entre ells per rebaixar-los, es tracta de fomentar les relacions de confiança i de construcció conjunta, i treballar amb els proveïdors per millorar la qualitat dels productes i serveis. El **cooperativisme de consum** ens pot aportar lliçons importants.
- *Intercooperació horitzontal*: per a operacions a l'ample de la cadena, amb organitzacions que ofereixen els mateixos productes o serveis. Es tracta de treballar conjuntament per complementar-se i poder assumir projectes de més envergadura, en lloc de lluitar per guanyar quota de mercat i créixer individualment. La creació de **grups cooperatius** o fins i tot unions temporals d'empreses obren portes interessants per eixamplar la capacitat d'assumir projectes de gran abast.

2 - En l'àmbit de les aliances estratègiques, com que tenen més incidència en l'esfera pública, podríem parlar també d'intercooperació sociopolítica, però quan parlem de mercat social ens centrem en la intercooperació de caràcter socioeconòmic o empresarial.

- *Intercooperació modular o intersectorial*: basada en la construcció de projectes conjunts entre organitzacions que operen en sectors diferents. Aquí es tracta d'explorar les potencialitats que ofereix la suma i **complementarietat de capacitats** d'organitzacions que operen en sectors diferents.

2.3. Les claus de l'èxit (o fracàs) de la intercooperació

En l'elaboració del pla de treball del 2017, la Comissió d'Intercooperació de la XES va decidir aprofundir en el coneixement teòric sobre les lògiques d'intercooperació. Per fer-ho, va organitzar dos grups focals conformats per tretze persones que han participat o participen activament en projectes basats en la intercooperació entre diferents empreses o organitzacions de l'economia social i solidària catalana. Aquest és un resum dels principals resultats.

El valor central de la intercooperació

Es defineix la intercooperació com la creació de llaços en xarxa per construir mercat social més enllà de la relació estricta entre client i proveïdor, és a dir, que no es tracta només d'una col·laboració, sinó d'un **procés de construcció conjunta de relacions econòmiques cooperatives des d'una perspectiva de transformació social**.

Tres grans motivacions de la intercooperació

1. Ajuntar-se **per necessitat**, és a dir, quan la suma de recursos i capacitats en un projecte comú millora la viabilitat dels projectes a escala individual.
2. Ajuntar-se **per ser més grans** i arribar a més gent. En aquest cas, el que es planteja és la intercooperació com a model de creixement, com a estratègia per arribar a més capes de població mitjançant la creació de xarxes denses d'intercooperació.
3. Ajuntar-se **per transformar** la societat. Així com les altres dues motivacions tenen un caràcter més funcional o operatiu, en aquest cas parlem d'una motivació clarament política, de treballar conjuntament per generar més visibilitat de l'ESS, dels seus projectes i de les alternatives al model econòmic dominant.

A la taula següent esmentem els criteris sobre els quals construir relacions intercooperatives, les claus de l'èxit d'aquestes relacions i els principals riscos.

CRITERIS QUE DEFINEIXEN, HABILITEN I SOSTENEN LA INTERCOOPERACIÓ

L'existència d'interessos econòmics comuns i objectius ben definits.
 L'existència d'una visió de transformació social compartida.
 La sostenibilitat i viabilitat econòmica.
 La confiança mútua entre els participants.
 L'existència o la construcció de vincles afectius.
 La transparència en tot i per tot.
 La generositat i el respecte i acceptació de l'altre.
 Relacions basades en la reciprocitat.
 La fidelitat i el compromís en relació amb els acords presos.
 L'eficiència i l'eficàcia.
 El respecte i adequació dels ritmes de treball.
 Entendre la intercooperació com a procés d'aprenentatge.

<p>LES CLAUS DE L'ÈXIT I MECANISMES QUE EL GARANTEIXEN</p>	<p>Canals de comunicació i de flux d'informació. Mecanismes de participació i de democràcia interna. Definició i repartiment de les responsabilitats i els objectius. Eines de gestió de processos, facilitació i de resolució de conflictes. Espais de trobada regulars, preferiblement presencials. Professionalització de les tasques reproductives o tècniques.</p>
<p>ELS FACTORS DE RISC</p>	<p>Mala qualitat o concepció dels lideratges. Codis de treball i de comunicació diferents. Por a perdre el control del projecte. Falta de transparència; no fer explícits tots els objectius. Falta de convicció o de motivació pel projecte. Falta de visió de llarg termini per culpa dels reptes del curt. Precarietat laboral: falta de temps, falta de recursos... Reunions mal facilitades, presa de decisions inefectiva. Endogàmia o poca permeabilitat. Distància geogràfica entre organitzacions. Autoavaluació constant o excés d'exigència sociopolítica. Prevalença dels objectius empresarials sense visió política.</p>

3. El mercat social català: què s'està fent i com

Les relacions intercooperatives i la construcció de mercats socials és quelcom que es fa extensiu i es desenvolupa de manera orgànica des de les pràctiques quotidianes de centenars d'empreses i persones. A continuació, resumim algunes novetats que han succeït durant els darrers mesos a Catalunya.

3.1. L'ecosistema català de mercat social

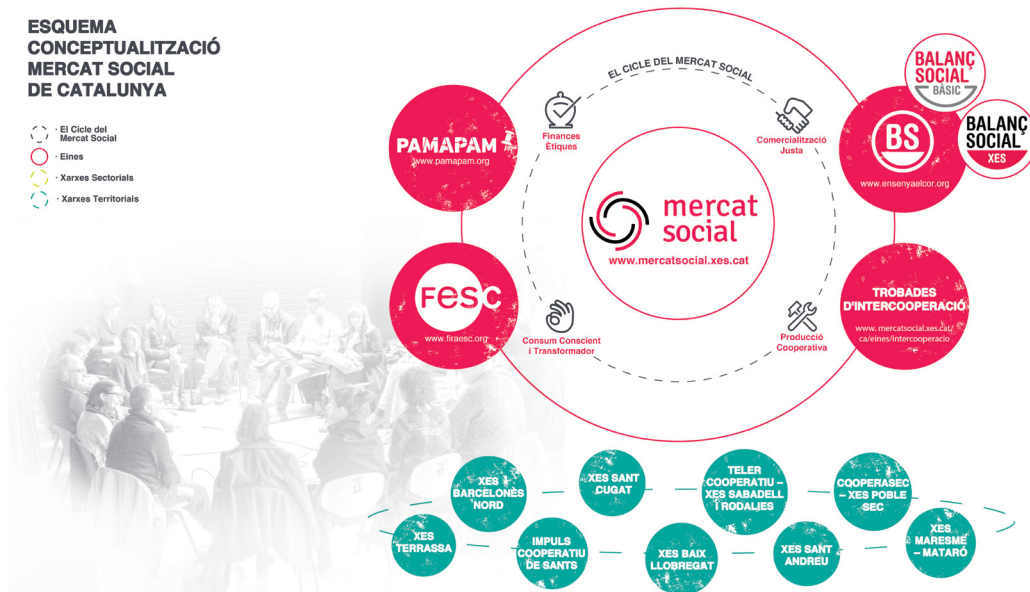
Una de les grans novetats des d'una perspectiva institucional és l'impuls del **programa Ateneus Cooperatius** de la Direcció General d'Economia Social, Tercer Sector i Cooperatives de la Generalitat de Catalunya. Aquest programa planteja la creació d'espais de referència territorials per al foment de l'economia social, mitjançant els quals s'acompanya la creació de noves cooperatives i empreses socials, així com també acompanyament i millora de les existents. Un segon element destacable des d'un punt de vista d'ecosistema són els avenços en la contractació pública, en què el decret i la **Guia de contractació pública social de l'Ajuntament de Barcelona** és una de les principals fites. En aquesta guia, s'hi inclouen un seguit de clàusules socials, diverses de les quals emmirallades en els indicadors de balanç social de la XES. En clau de construcció de mercat social, la clàusula que incideix de manera més directa és la que premia la **subcontractació d'empreses de l'economia social**, de manera que aquelles empreses que es presentin a un concurs i es comprometin a subcontractar un percentatge del contracte a aquest tipus d'empresa tenen més puntuació. Considerant la rellevància de realitzar un seguiment específic a aquestes clàusules, i les sinergies existents entre l'eina de BS i aquest seguiment, hem formalitzat un acord de col·laboració per a la cessió gratuïta de l'eina a l'Ajuntament de Barcelona.

Quant a les estratègies o eines desplegades des de la mateixa XES, s'ha continuat treballant sobre els grans eixos definits en assemblea: la Fira, el balanç social, el foment de la intercooperació i el Pam a Pam com a eines de construcció de mercat social, i els processos d'articulació sectorial i la

creació de xarxes locals d'ESS com a processos de base sobre els quals erigir aquests mercats. En aquest sentit, durant l'últim any hem viscut una important eclosió o consolidació de xarxes locals per tot el territori, algunes de les quals, com comentàvem anteriorment, estan posant molta èmfasi en la construcció de mercat social a escala local.

Figura 2.

L'ecosistema de mercat social de Catalunya

Gerard Casadevall

3.2. Les eines de construcció de mercat social

La Fira

La Fira d'Economia Solidària de Catalunya (FESC) és un aparador de tots els productes i serveis necessaris per cobrir les necessitats de la vida quotidiana de les persones: habitatge, alimentació, oci, coneixement, cooperativisme, comercialització justa, serveis a persones i empreses, finances i assegurances ètiques, inserció laboral, empenedoria social, energies renovables, formació i educació, etc. És un esdeveniment anual amb projecció internacional que reuneix la gran diversitat d'experiències i pràctiques de l'economia social i solidària del territori català. És, per tant, **la plasmació més gran i concreta del mercat social català**.

Els espais d'intercooperació

Els espais d'intercooperació són dinamitzats per la comissió que porta el mateix nom. A la cinquena edició de la FESC (2016), es va dinamitzar, com cada any, la dinàmica d'intercooperació entre organitzacions exposidores del divendres a la tarda. De cara al 2017, la comissió va decidir no centrar-se tant a generar espais d'intercanvi de bones pràctiques entre les organitzacions de l'ESS, sinó a aprofundir en **la comprensió de les dinàmiques d'intercooperació i els seus factors d'èxit i fracàs**. Tal com hem explicat al capítol anterior, la idea era fer una recerca-acció consistent, principalment, en l'organització de dos grups focals conformats per

persones que han participat o participen activament en projectes basats en la intercooperació entre diferents empreses o organitzacions de l'economia social i solidària catalana. Com s'ha exposat al capítol 2, els resultats són molt rellevants, i la comissió es proposa fer retorn i estendre'ls a la base social de la XES.

El Pam a Pam

Pam a Pam és el mapa col·laboratiu de l'economia solidària a Catalunya. Neix el 2012 com una prova pilot a la ciutat de Barcelona i el desembre del 2014 se'n fa el llançament a tot el territori català. El juny del 2017, després d'un procés d'un any de revisió, se n'ha tret una nova versió fruit de les reflexions conjuntes de la comunitat i la voluntat d'incloure els debats actuals de l'ESS a Catalunya. El Pam a Pam ha esdevingut, a més d'una eina que dona visibilitat a les iniciatives d'ESS a Catalunya, un **procés de formació i activisme ciutadà, i una eina d'articulació i construcció de mercat social**, ja que en el mateix procés de mapatge es detecta la densitat i varietat d'iniciatives en un territori i es promou l'articulació entre elles. Aquest fet l'ha convertit en una de les eines estratègiques en la constitució de xarxes locals d'ESS.

El balanç social

Es tracta d'una de les eines amb més recorregut dins de la XES, ja que es va iniciar el 2007. El balanç social (BS) és una **eina d'autodiagnòstic**, complementària al balanç comptable, amb què empreses i entitats elaboren un diagnòstic del seu funcionament en relació amb qüestions ambientals, socials i de bon govern, i emprenen processos per millorar en aquests aspectes. Fruit de la reflexió col·lectiva, al final del 2015 la Comissió de Balanç Social va decidir crear **dues modalitats de balanç (la bàsica i la completa)**. El balanç social bàsic (BSb) és una bateria de 21 indicadors, els mínims imprescindibles per avaluar criteris d'ESS i per aparèixer al catàleg de mercat social del nou web. El balanç social en la seva versió completa és l'eina per a la millora contínua de les organitzacions i que acredita l'excel·lència en ESS.

3.3. Els processos d'articulació territorial

Aquestes xarxes han d'esdevenir el **referent local d'articulació i diagnòstic de l'ESS a cada territori**, i han de ser els actors d'interlocució de la XES amb les administracions locals.

Actualment estan consolidades aquestes 9 xarxes: XES Terrassa, XES Barcelonès Nord, Impuls Cooperatiu de Sants, XES Sant Cugat, XES Baix Llobregat, Teler Cooperatiu – XES Sabadell, XES Sant Andreu, XES Poble-sec – Cooperasec i XES Maresme. En fase de constitució n'hi ha 6: Manlleu, L'Hospitalet de Llobregat, Anoia – Igualada, Girona – Empordà, Terres de Ponent i Ripollès. Cada xarxa impulsa línies de treball pròpies, que es complementen amb la resta, de manera que creen un coneixement col·lectiu que enforteix el territori. A més, són un molt bon exemple de treball conjunt entre iniciatives cooperatives més socioempresarials, iniciatives populars comunitàries, mitjans de comunicació locals i alternatius, grups locals d'organitzacions transversals com Som Energia, Fiare o Coop57 i moviments socials i veïnals com la PAH, les associacions de veïnes, el moviment agroecològic o l'economia pel bé comú.

A la taula 3.2 de l'informe complet detallem qui conforma cada xarxa local i quines són les accions més destacades (fetes i previstes).

4. Aproximacions quantitatives al mercat social

4.1. Mesurar l'abast de l'ESS i el mercat social

Un dels principals reptes que ens trobem al sector de l'economia social i solidària és el de definir què és i què no és aquest tipus d'economia; **què hi entra i què no hi entra**, i què forma part, per tant, del que hem definit com a **mercat social**. A l'hora de definir aquest marc, un dels debats que apuntàvem a l'edició anterior tenia a veure amb les dues formes de mesura que normalment es contraposen: la de delimitar a partir de les formes jurídiques o la de fer-ho a partir dels criteris de funcionament. **L'aposta de la XES és la de mesurar a partir dels criteris de funcionament**, ja que, malgrat que és una fórmula més complexa i d'abast més limitat, garanteix que les formes de funcionament responen als valors de l'ESS, cosa que amb les formes jurídiques, *per se*, no està garantida.

Amb l'expansió de l'ESS com a via pel desenvolupament econòmic i la seva inclusió en les polítiques públiques locals, aquest debat s'ha anat decantant cap a la idea de mesurar per criteris de funcionament i acompliment, i ha iniciat alguns processos impulsats des de les administracions públiques que estan permetent enriquir el debat. Un primer procés destacable és l'impuls i elaboració del **Decret regulador de les empreses socials a Catalunya, per part de la Direcció General d'Economia Social, Cooperatives i Tercer Sector**. Mitjançant aquest decret, la Generalitat de Catalunya vol transcendir el marc de la llei d'economia social estatal —que, com hem apuntat, es limita a les formes jurídiques— per definir un instrument que permeti discriminar les empreses socials partint de diferents criteris de funcionament. El segon procés destacable és l'elaboració de la **Guia per mesurar l'economia social i solidària dels ens locals, promoguda per la Diputació de Barcelona**, i en què la comissió de balanç social de la XES ha participat.

4.2. Les notes de tall o paràmetres de referència

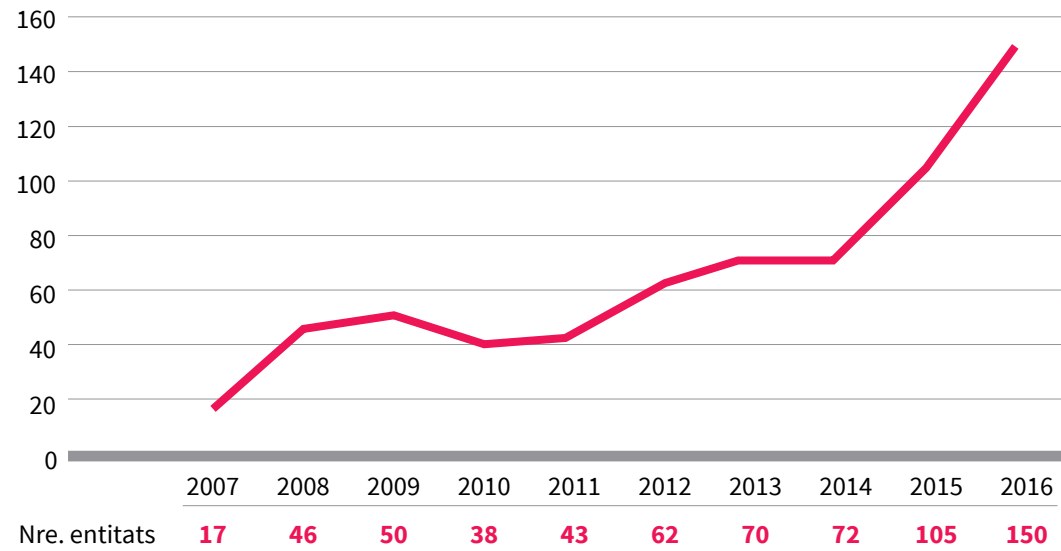
En paral·lel a aquest procés, tant les comissions de Pam a Pam com de balanç social han anat treballant una estratègia conjunta per definir el paper de cada eina en aquest nou escenari (en què les administracions necessiten mesurar l'ESS per implementar i fer seguiment de les polítiques públiques). I també s'ha fet un esforç per millorar els processos d'avaluació, definint unes **notes de tall o rangs per dir què entra** i què no entra a la definició d'ESS. Aquest sistema d'avaluació és, probablement, el principal repte quan parlem d'eines de mesura d'impacte, ja que és on s'ha de plasmar el criteri polític de l'ESS i operativitzar-lo en un sistema que combini la capacitat tècnica de recollir dades coherents i fiables, amb un marc de comparació significatiu. A l'informe complet es detallen els sistemes d'avaluació emprats tant pel balanç social com pel Pam a Pam. En el cas de balanç social, destaca que han fet el balanç 150 organitzacions, de les quals 146 han tingut valoració positiva, i 6 s'ha considerat que no arribaven als estàndards mínims de l'ESS.

4.3. Les organitzacions que fan balanç social

L'última edició del balanç social (BS) l'han completat **150 organitzacions: 94 han fet la modalitat completa i 56 la modalitat bàsica**. Això suposa un increment del 43% respecte a les que el van fer l'any anterior, i reforça la tendència expansiva de l'any passat, **en què s'ha doblat el nombre d'organitzacions: de 72 a 150**.

Gràfica 4.1.

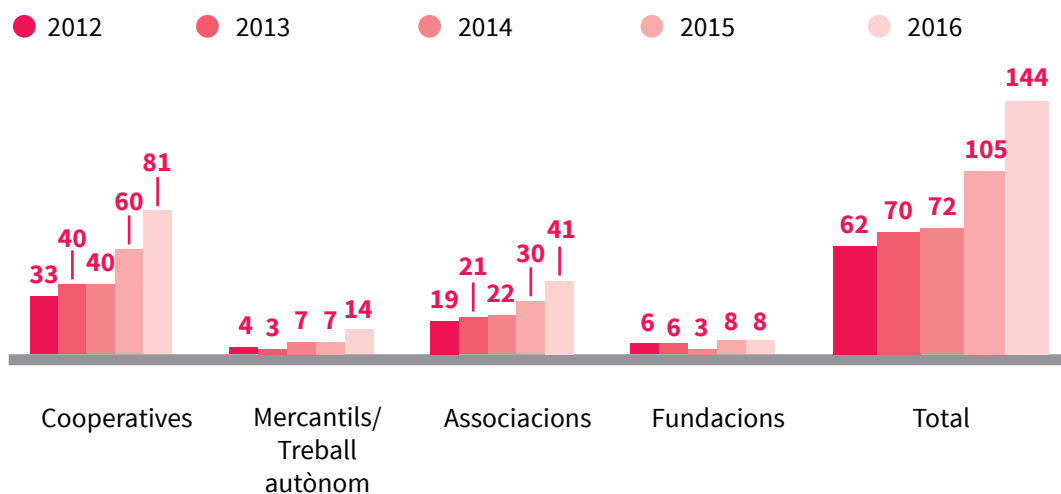
Nre. d'organitzacions que han fet BS, 2007-16

Si ens mirem les formes jurídiques de les 144 organitzacions que han tingut valoració positiva, com mostra la **gràfica 4.2**, són les **cooperatives** i les associacions les que conformen el gros d'organitzacions que fan el balanç social, ja que en representen gairebé el **85%**.

Gràfica 4.2.

Nre. d'organitzacions que han fet BS, segons forma jurídica, 2016

No hi ha un sector predominant; els més representats són **educació, comunicació i tecnologia, habitatge i subministraments i assessorament**. Per àmbits de pertinença, el més destacable és l'increment d'organitzacions sòcies de la XES que fan el balanç: el que veiem és que el **81%** de les organitzacions que l'han fet són **sòcies de la XES**, però que totes elles —117— només representen el 60% de totes les organitzacions sòcies de la xarxa. Per tant, dins de la mateixa base social de la XES encara hi ha camp per recórrer perquè més organitzacions facin balanç.

4.4. Facturació, ocupació i massa crítica de les organitzacions del balanç social

Per poder fer-nos una idea de les magnituds del sector —en termes de base social, facturació i ocupació—, agafem les dades de les 144 organitzacions que han fet el balanç i que han complert els llistats relacionats amb l'ESS establerts: implicaven aproximadament 82.000 persones, donaven feina a 3.000 i facturaven pràcticament 100 milions d'euros.

A partir de les mitjanes obtingudes de la sèrie històrica dels últims cinc anys, a l'última columna de la **taula 4.2** veiem que una organització de l'ESS té, de mitjana, una base social de 880 persones, **n'ocupa 20** i té una **facturació de 750.000 euros**.

TAULA 4.2. PERFIL MITJÀ D'ORGANITZACIÓ, PER GRUPS, 2016

	Grup 1	Grup 2	Grup 3	Mitjana
Persones implicades per org.	30,81	1.939,98	1.163,31	881,17
Persones treballadores per org.	18,65	12,21	30,19	19,77
Ingressos per org.	438.201,0 €	1.046.049,2 €	1.089.853,4 €	751.094,9 €

Si extrapolem el perfil mitjà de totes les organitzacions sòcies de la XES, obtenim que, entre totes, impliquen prop de **150.000 persones, donen feina a 4.200 persones i generen 150 milions d'euros d'ingressos**.

4.5. La salut econòmica de les organitzacions de l'ESS

Aquest any introduïm una petita anàlisi de la salut econòmica a partir de les dades quantitatives i qualitatives del balanç social. Si analitzem en primer lloc els registres econòmics, veiem que, tant en conjunt com per formes jurídiques, es van obtenir resultats positius. Cal tenir present, però, el paper de les subvencions públiques i la dependència d'aquestes, ja que aquest és un factor de vulnerabilitat important per garantir l'estabilitat econòmica, especialment per a les entitats del tercer sector. De fet, les xifres corroboren aquesta vulnerabilitat, ja que el grup de les **associacions i fundacions depenen un 40% del finançament públic** via subvenció.

Amb l'anàlisi qualitativa observem que una bona quantitat d'organitzacions (el 32%) fan referència a un **creixement** sostingut i a una tendència positiva de l'activitat i facturació. Aquest creixement econòmic de les organitzacions ha permès l'**augment de les plantilles** i l'obertura

de noves línies de projectes. Altres organitzacions expressen la seva consolidació econòmica, ja sigui per l'inici de l'activitat com per la **recuperació després d'un període de pèrdues**. Moltes empreses i entitats coincideixen a destacar la millora de mecàniques econòmiques i de seguiment intern com a fites importants en l'activitat econòmica i la millora professional.

4.6. Les organitzacions presents al Pam a Pam

El procés de revisió del qüestionari de criteris que s'ha gestat a Pam a Pam entre 2016 i 2017 ha generat que el 2017 s'hagin efectuat entrevistes amb l'antic i el nou qüestionari. Per tal que l'informe de l'any vinent tingui una base homogènia d'anàlisi, en aquest informe **analitzem les dades de les 160 iniciatives** que han estat incorporades al Pam a Pam de gener de 2016 a juny de 2017 amb el mateix qüestionari (en total, hi ha més de 400 punts pujats al mapa).

Segons la seva forma jurídica, les **cooperatives i les associacions són les que tenen més presència** al mapa, i abasten el 60% del total (un 32% i un 28%, respectivament). Per sectors, veiem una preponderància del sector de l'alimentació amb un 26% de les iniciatives pujades; el següent sector en presència és el de cures, amb un 12% (agrupa les iniciatives de salut, criança, atenció a la gent gran o integració social), i, amb una representació similar, trobem comunicació i tecnologia, cultura, educació i espais i xarxes.

Amb l'objectiu de poder obtenir una imatge clara de les fortaleses i dels punts febles de les iniciatives incloses al Pam a Pam entre el 2016 i juny de 2017, i abans d'entrar a fer l'anàlisi detallada per blocs de criteris, hem fet una mitjana del compliment de cada criteri per a totes les iniciatives: **la mitjana** de totes les iniciatives és de **2,47 sobre 5**. Els criteris amb més compliment són el de la forquilla salarial (3,65 sobre 5), el d'aprofundiment democràtic (3,26 sobre 5) i el de gestió dels residus (3,12 sobre 5).

Mitjana de compliment de criteris Pam a Pam (entre 0 i 5)

5. Com són les organitzacions del mercat social?

5.1. Apunts metodològics

Estructura del resum executiu

En aquest resum, mostrem les dades de l'anàlisi sempre en tres blocs d'informació: l'anàlisi qualitativa de balanç social, l'anàlisi quantitativa del mateix balanç i, finalment, l'anàlisi dels indicadors del Pam a Pam. Al primer bloc només hi ha aportacions de les 93 organitzacions que han fet la modalitat completa del balanç social. Al segon bloc, s'hi mostren indicadors agregats obtinguts amb les dades de balanç social, tant en la modalitat completa com en la bàsica. Per tant, algunes agregacions tenen una mostra de 93 organitzacions i d'altres, una de 146 (la suma de les que han fet el bàsic i el complet). A l'últim bloc, la mostra és de 160 organitzacions que han estat pujades al Pam a Pam durant el 2016 i fins a juny de 2017.

Grups d'anàlisi d'indicadors quantitius de BS

Per a l'anàlisi d'indicadors quantitius associats al balanç social, hem agrupat els resultats en tres grans blocs d'organitzacions: grup 1: cooperatives de treball, societats laborals i societats mercantils; grup 2: associacions i cooperatives de segon grau, així com cooperatives de consum i serveis, i grup 3: associacions i fundacions. Quan la diferència de resultats ha estat rellevant, hem mostrat les dades d'una subunitat del grup 1 que només inclou cooperatives de treball i societats laborals, el grup 1A.

L'anàlisi dels indicadors del Pam a Pam

Els 15 indicadors del qüestionari de criteris del mapa són de caràcter qualitatiu i es defineixen d'acord amb la percepció subjectiva de la persona entrevistadora. Els resultats de cada indicador poden anar de 0 (no compliment) a 5 (excel·lència). Perquè una organització puntuï, per exemple, un 4, cal que compleixi els criteris definits a les preguntes de la 1 a la 4.

5.2. La democràcia a les organitzacions

Aquests són els aspectes més destacats:

- Amb l'anàlisi qualitativa de balanç social veiem que allò amb què es relaciona més directament la democràcia té a veure amb **els canals de participació** que es posen a disposició de la base social, amb especial èmfasi en l'ús de les noves tecnologies. Un segon element important és la forma que adopta la presa de decisions i com s'interpreta **la distribució del poder**. Són respostes que s'articulen al voltant de conceptes com *horitzontalitat*, *consens*, *gestió democràtica* i *gestió col·lectiva*. En aquesta línia, destaca també l'afirmació que el treball en la democràcia interna és un repte continu. Com a tercer aspecte destacat en parlar de democràcia, destaquen els conceptes interrelacionats entre si **de transparència i canals d'informació i comunicació**.

- Dels indicadors quantitatius de balanç social destaquem el següent:
 - Al grup format per cooperatives de treball i societats laborals és on trobem els percentatges més alts de participació respecte al total de base social (**una de cada quatre persones** implicades van participar en l'aprovació de pressupostos i plans de gestió).
 - Veiem que els nivells de transparència són de mitjana del 85%, i el mínim el situem al grup de les **associacions i fundacions, on 1 de cada 4 no fa públics** els salaris internament.
- La puntuació mitjana del bloc de democràcia del Pam a Pam (que preveu els criteris de democràcia i participació i de transparència) és d'un 2,99, la millor puntuació mitjana de tots els blocs. El criteri d'**aprofundiment democràtic** és el tercer amb més grau de compliment, amb un 3,03 de puntuació agregada. En el cas del criteri de **transparència**, se situaria en la posició sisena quant a més acompliment, amb un 2,67 sobre 5.

5.3. La igualtat a les organitzacions

Aquests són els aspectes més destacats:

- Pel que fa a les aportacions escrites de les entitats en qüestions d'igualtat, el 92% hi ha contribuït. El 84% de les aportacions feien referència a **qüestions de gènere**, entre les quals s'agrupen respostes relatives a la paritat a l'organització, a la igualtat econòmica, a la presa de decisions, a l'ús del llenguatge i a les mesures de conciliació. D'altra banda, el 34% de les respostes feien referència a qüestions relacionades amb l'**exclusió social**, tant en relació amb les polítiques de no-discriminació, com perquè hi ha organitzacions l'objecte social de les quals és la inserció sociolaboral.
- Quant a la **igualtat de gènere**, podem establir diferents nivells de compromís:
 - El més generalitzat a les respostes ha estat allò relacionat amb **polítiques de paritat** (així, no tant de gènere com de sexe), tant en l'estructura laboral com en els càrrecs societaris amb un 28% de les respostes. Malgrat que la paritat per si mateixa no garanteix una profunda internalització de les perspectives feministes, sí que la manca d'aquesta és un **síntoma rellevant**.
 - Un segon nivell de compromís té a veure amb les accions vinculades a l'**economia de les cures** i l'economia informal, en què podem incloure una de les mesures concretes sobre les quals moltes organitzacions declaren treballar: **les polítiques de conciliació**.
 - Finalment, hi ha diverses organitzacions que són agents actius en la sensibilització i incidència a la ciutadania i les institucions. Així, per exemple, trobem les organitzacions que **fan referència a la teoria feminista, i més particularment a les economies feministes, i a la seva vocació d'incidència**.
- Quant als indicadors quantitatius de balanç social, observem que:
 - Les dades confirmen la tendència a la paritat: el **51% de dones** van participar a l'aprovació de plans de treball i pressupostos; el **49%** ocupaven càrrecs societaris o polítics, i el **46%**, càrrecs en l'estructura laboral (**gràfica 5.6**).

Gràfica 5.6.

Percentatges de paritat als càrrecs de responsabilitat, 2013-16.

● Càrrecs en l'estructura executiva/laboral ● Càrrecs en òrgans polítics

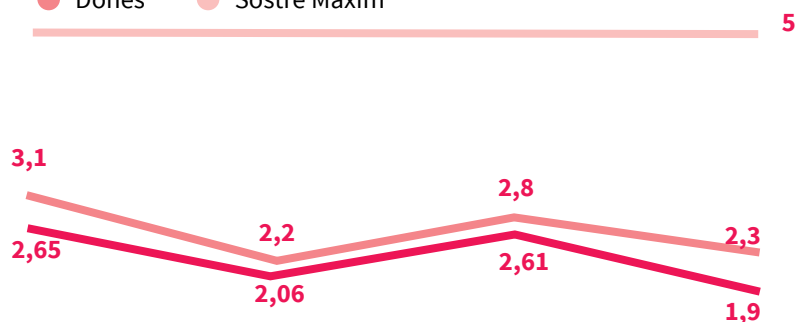
% de dones 2013 % de dones 2014 % de dones 2015 % de dones 2016

- Quant a igualtat econòmica, constatem que, de mitjana, hi ha més diferències salarials entre les dones que entre els homes (2,25 davant d'1,92). És destacable que aquestes diferències són menors que a l'exercici anterior, i se situa pràcticament en 1 a 2 de mitjana (gràfica 5.9).

Gràfica 5.9.

Evolució igualtat retributiva, per sexes, 2013-16

● Homes ● Dones ● Sostre Màxim

% de dones 2013 % de dones 2014 % de dones 2015 % de dones 2016

- De totes les persones ocupades per les 93 organitzacions que han fet el balanç social complet, un 12,4% provenen de situacions de risc d'exclusió social. Són les cooperatives de treball, societats laborals i societats mercantils les que més persones en risc d'exclusió ocupen.
- Els criteris del bloc d'igualtat del Pam a Pam fan referència a la inserció social, la forquilla salarial i l'equitat de gènere. El criteri de forquilla salarial és el de millor puntuació de tots els indicadors, amb un 3,65 sobre 5. Aquest resultat indica que la forquilla salarial se situa entre 2 i 3, i confirma les dades de balanç social. El criteri d'equitat de gènere obté una puntuació mitjana de 2,13, lleugerament per sota de la mitjana. Respecte al criteri d'integració social, la puntuació mitjana és la més baixa de totes: 2 sobre 5. Aquesta puntuació indica que el nivell de compromís mitjà en relació amb la integració social és baix.

5.4. El compromís ambiental de les organitzacions

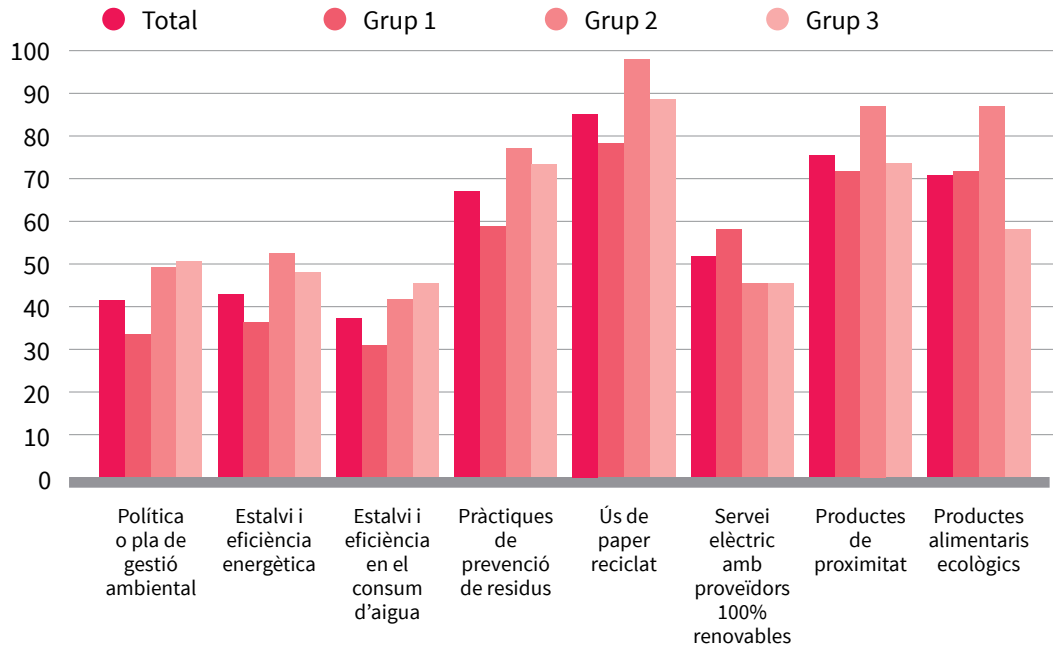
Aquests són els aspectes més destacats:

- Pel que fa a les aportacions escrites de les organitzacions que han fet balanç social, la diversitat de respostes quant a compromís en temes ambientals és molt gran:
 - L'àmbit de treball més esmentat fa referència al **consum energètic i les emissions de CO₂**, i s'especifiquen mesures com la contractació d'electricitat verda (s'esmenta Som Energia en el 15% de les aportacions) i la implantació de mesures d'estalvi i eficiència energètica per reduir el consum diari.
 - Un altre compromís destacat és la **prevenció i gestió de residus**, que obté el 32% de les respostes.
 - Un tercer camp en el qual les organitzacions s'esforcen és en relació amb la política de compres i la **cerca de productes i proveïdors ecològics** i/o de proximitat, a les quals fan referència el 21% de les aportacions.
 - Finalment, destaca un altre perfil de comportament proambiental, i que té a veure amb el fet que l'objectiu mateix de l'activitat està enfocat, precisament, a **generar un benefici ambiental**. Un exemple clar són les entitats que es dediquen a sensibilitzar sobre bones pràctiques a la societat a través de l'educació ambiental.
- L'anàlisi dels indicadors quantitius del balanç social reforça algunes aportacions qualitatives esmentades anteriorment:
 - Les pràctiques més esteses són l'ús de **paper reciclat** i la compra de **productes de proximitat**, amb un 84% i un 74%, respectivament. Les pràctiques menys generalitzades són, en canvi, la implementació d'una política o pla de gestió ambiental i l'estalvi i eficiència en el consum d'aigua (41% i 37%, respectivament). Si ens mirem la sèrie històrica, cal destacar que, pel que fa als indicadors de pràctiques o procediments (els quatre primers de la gràfica), hi ha un **empitjorament considerable respecte a anys anteriors**, la qual cosa marca una preocupant tendència a la baixa.
 - Si analitzem els percentatges de resposta sobre les dades de consums energètics, d'aigua i residus, es confirma la tendència preocupant esmentada prèviament: constatem que en totes les magnituds que es demana hi ha hagut una **ràtio de resposta més baixa que altres anys**, i s'han arribat a valors tant pobres com el 15% i 14% de resposta en les dades de consum de gas i de generació de residus. Les dades de consum de paper (76% de resposta), d'aigua (65%) i d'electricitat (63%) també s'han reduït, tot i que no tan dramàticament com les altres dues. La lectura positiva que podem fer és que les organitzacions que han reportat dades han reduït les intensitats de pràcticament tots els consums, la qual cosa indica que, molt probablement, aquelles **organitzacions que mesuren** i gestionen l'aspecte ambiental **aconsegueixen millorar** el seu acompliment en aquest àmbit.
- El bloc de medi ambient del Pam a Pam té en compte els criteris d'ecologia i sostenibilitat, de gestió de residus i d'eficiència energètica. La puntuació mitjana d'aquest bloc és de 2,48, xifra lleugerament inferior a l'obtinguda l'any anterior (2,69). Si mirem el detall, coincidint amb els resultats de balanç social, el **criteri de gestió de residus és el de més compliment**, amb un 3,13. El criteri de sostenibilitat se situa una mica per sobre de la mitjana del bloc, amb un 2,58. I les pràctiques d'eficiència energètica obtenen el compliment més baix, amb un 1,78. En tots

els criteris, així com s'observa en el balanç social, les mitjanes han baixat una mica respecte a l'any passat. Això indica que l'esforç en aquest camp no és gaire gran, i que s'hi hauria de posar èmfasi per aconseguir millorar.

Gràfica 5.11.

Percentatge de compliment de criteris ambientals, per grups, 2016. Mostra=144

5.5. El compromís social de les organitzacions

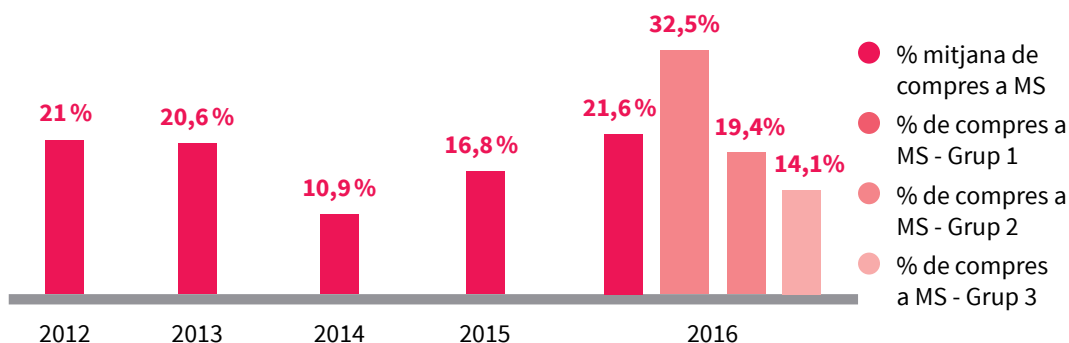
Aquests són els aspectes més destacats:

- Pel que fa a les aportacions escrites de les organitzacions en relació amb el seu compromís social, com medi ambient, en podem extreure una primera conclusió general: hi ha moltes maneres de desplegar la voluntat de compromís social.
 - Un primer gran àmbit és el de la mateixa ESS, on, mitjançant les dinàmiques **d'intercooperació i de construcció de mercat social**, s'està generant múscul sociopolític des de les relacions comercials i econòmiques (és interessant veure com el compromís social de les organitzacions es reflecteix en la **contractació de proveïdors de l'ESS**).
 - Una segona manera d'entendre el compromís social el trobem en la vinculació amb el **teixit associatiu local**, amb l'arrelament i el treball al territori.
 - Una tercera vessant del compromís social té a veure amb la **incidència** sobre les institucions i el marc regulador per generar canvis estructurals. Destaca que moltes esmenten la seva **adhesió a la XES** com a agent sociopolític (de les 144 organitzacions que han realitzat el balanç social, 117 són sòcies de la XES).
- De l'anàlisi dels indicadors quantitius del balanç social, n'extraïem que:

- La quantitat de diners dipositats en entitats de **finances ètiques** ha estat de 3,1 milions d'euros. Aquesta xifra suposa gairebé 21.500 euros de saldo mitjà per organització, i representa el **15% del total de diners dipositats** en entitats de finançament (4 punts per sobre de l'any anterior). D'altra banda, el 71,5% del finançament obtingut provenia de les finances ètiques, la qual cosa ens mostra la gran capacitat de finançament que té el sector.
- Pel que fa al volum de compres, veiem que es van fer compres per valor de 5,2 milions d'euros dins del circuit de **mercat social**, i que això representa aproximadament 36.300 euros de mitjana per organització, el **21,6% del total de les compres** realitzades, i hi ha increments significatius respecte a l'exercici anterior com es pot observar a la **gràfica 5.14**.

Gràfica 5.14.

Percentatges de compres al MS, comparativa anual i per formes jurídiques, 2012-16

- Aquest bloc del Pam a Pam és el que conté el nombre d'indicadors més elevat, són 6: potenciació de l'economia local i/o circuits de proximitat; promoció i pràctica de la comercialització justa; promoció i pràctica de la intercooperació; participació en espais i xarxes; promoció i ús de les finances ètiques, i utilització de llicències no-privatives i programari lliure. La puntuació mitjana d'aquest bloc és d'un 2,19, i són els indicadors **de participació en xarxes i la intercooperació els més ben puntuats**, amb un 3 i 2,75, respectivament. Els criteris de proximitat i comercialització justa se situen en la franja mitjana de compliment, amb un 2,63 i un 2,08 respectivament. Els dos últims criteris, el de gestió econòmica amb **finances alternatives** i l'ús de **programari lliure**, són els de **menys compliment** de tot Pam a Pam, amb un 1,31 i un 1,41 respectivament.

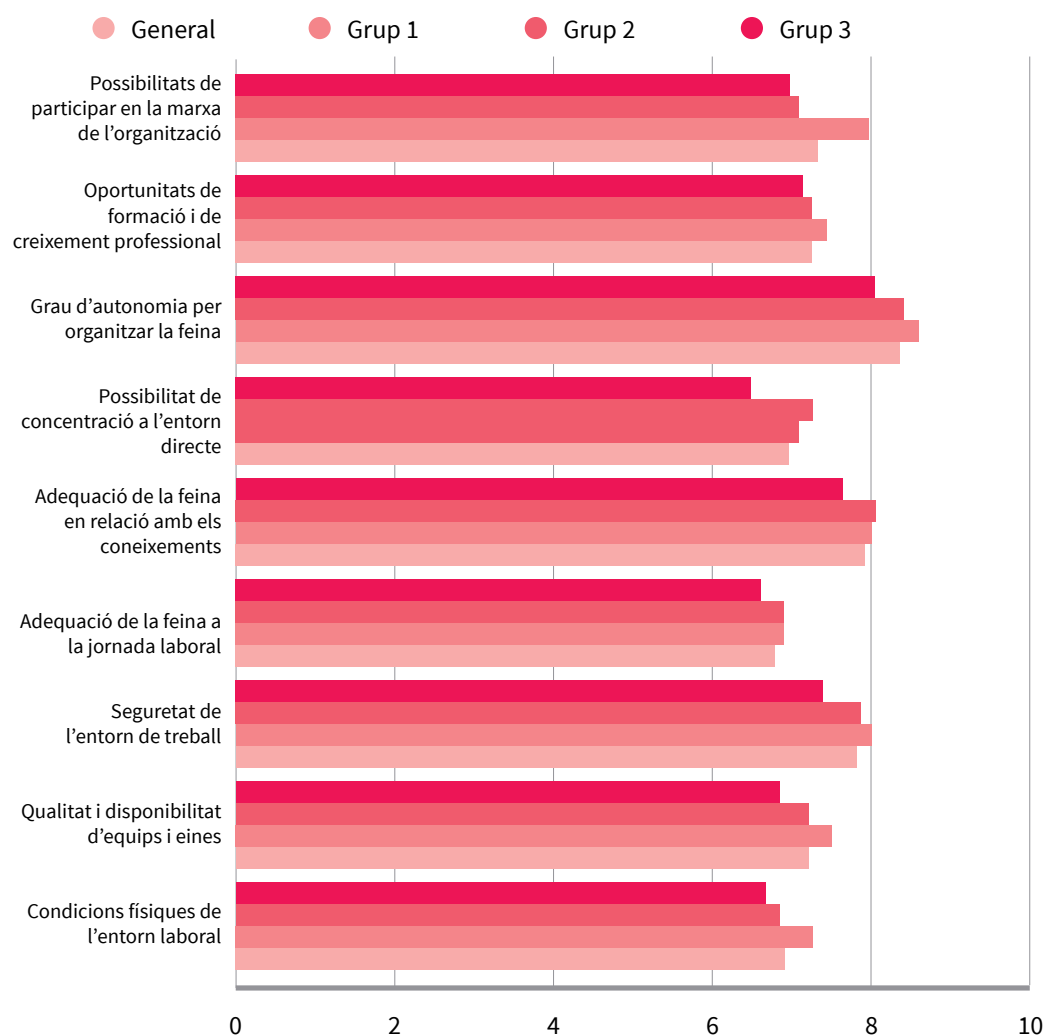
5.6. Qualitat laboral

Aquests són els aspectes més destacats:

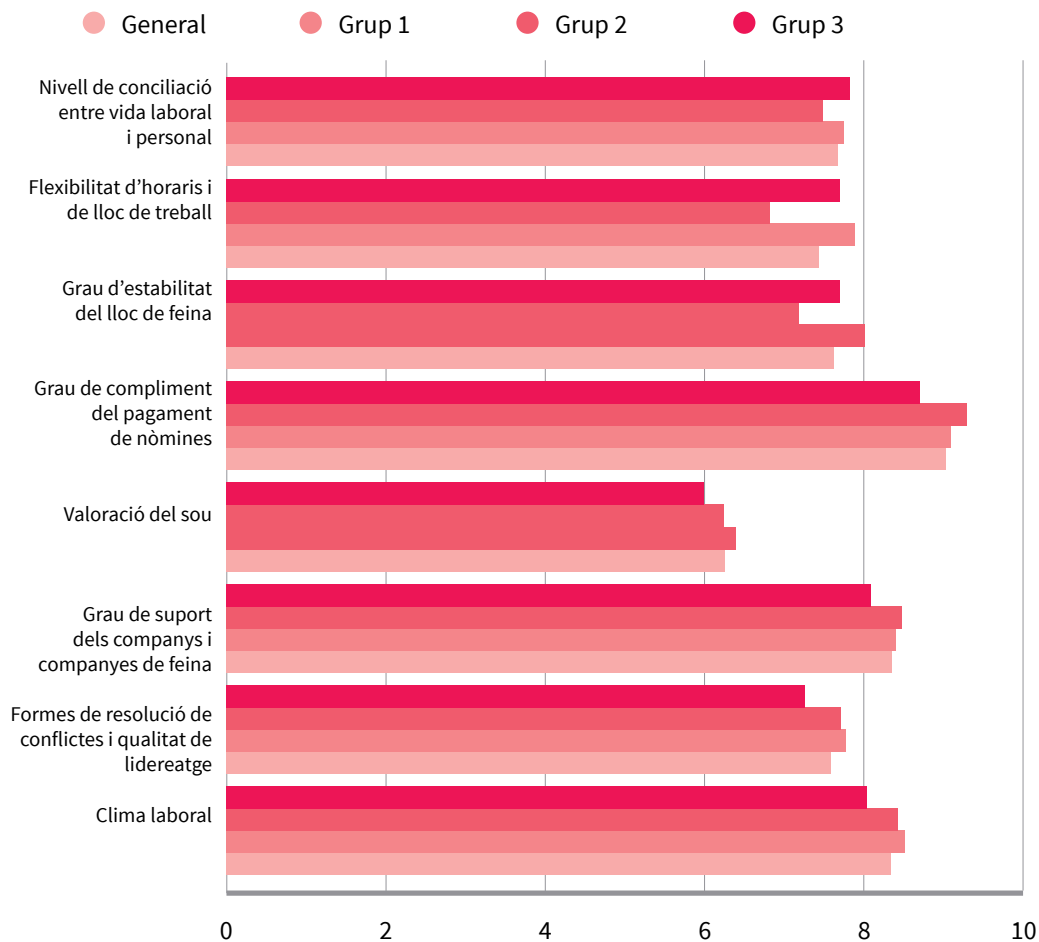
- Pel que fa a les aportacions escrites de les organitzacions en relació amb la qualitat laboral, hi ha una gran diversitat de respostes:
 - La més destacada de totes, repetida pel 55% de les organitzacions, té a veure amb les mesures de **conciliació** de la vida personal i la laboral i la flexibilitat d'horaris.
 - En segon lloc, les organitzacions ens parlen de tot el que té a veure amb protocols i reglament que regulen les **relacions laborals** en l'àmbit intern.

- El tercer aspecte més destacat té a veure amb la cura pel **clima laboral** i per la bona **salut emocional** dels grups (17% de les aportacions). De fet, d'algunes aportacions s'extreu la preocupació de les organitzacions de l'ESS amb l'**atenció a les cures** –lligada inherentment a la perspectiva feminista– que prioritza la dimensió humana per sobre de l'objectiu de l'entitat (tot i que no vol dir que siguin pràctiques generalitzades).
- De l'anàlisi dels indicadors quantitius del balanç social, n'extraïem que:
- Segons la informació aportada per les mateixes organitzacions, el 87,5% faciliten la conciliació entre el treball i les responsabilitats assistencials de la vida privada; dediquen, de mitjana, el 15% de les hores remunerades a formació de les persones treballadores.
 - A les gràfiques 5.17, 5.18 i 5.19, es mostren els resultats de **les enquestes de valoració de qualitat laboral de 965 persones** que treballen en aquestes organitzacions (el 46% del total). Els aspectes més puntuats per les enquestes de valoració són el grau **d'autonomia** per organitzar-se la feina (8,39), el grau de suport de companys i companyes (8,23) i el **clima laboral** (8,24). Hi ha **aspectes a millorar**, sobretot el que té a veure amb el salari, la sobrecàrrega de feina i les condicions físiques i ambientals de l'entorn de treball (6,16, 6,86 i 6,98), però veiem que, tot i que són les puntuacions més baixes, tenen uns valors prou acceptables.

Gràfica 5.17

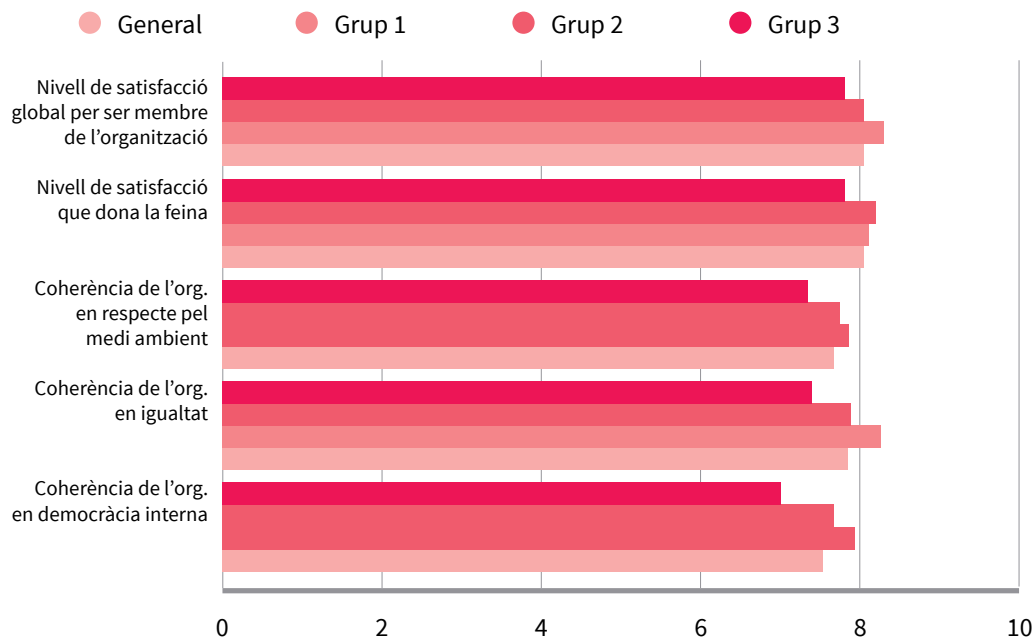
Bloc 1 de benestar declarat per les persones treballadores

Gràfica 5.18.

Bloc 2 de benestar declarat per les persones treballadores

- Per acabar, les 93 organitzacions que han fet el balanç social complet han contractat 1.967 persones durant el 2016, 149 més que el 2015, la qual cosa suposa un **increment del 8,2% en les contractacions** respecte al 2015, i es mantenen els nivells de creació d'ocupació de l'exercici anterior. Val a dir, però, que hi ha una preocupant temporalitat, ja que el 43,5% dels contractes són **temporals**.
- El qüestionari del Pam a Pam concentra la informació d'aquest bloc en un sol indicador, el de desenvolupament personal i professional. Aquest indicador se situa al voltant de la mitjana, amb un 2,53 sobre 5. Aquesta puntuació indica que, de mitjana, totes les organitzacions ofereixen **formacions a les persones treballadores i faciliten la conciliació** personal o familiar. En alguns casos, a més, també es preveuen mecanismes de resolució de conflictes. Aquesta gradació de prioritats té una correspondència bastant alta amb les dades obtingudes en el balanç social.

Gràfica 5.19.

Bloc 3 de benestar declarat per les persones treballadores

5.7. Qualitat professional

Aquests són els aspectes més destacats:

- Pel que fa a les aportacions escrites de les organitzacions en relació amb la qualitat en la provisió de béns i serveis, hi ha molta diversitat de respostes:
 - L'aportació més repetida té a veure amb els **mecanismes d'avaluació de la qualitat** dels productes i serveis oferts, amb el 24% d'aportacions, fet que deixa constància de la preocupació de les organitzacions de l'ESS per aconseguir l'excel·lència.
 - Un altre dels trets generalitzables en aquest bloc (12% de les aportacions) és la percepció que la qualitat del producte o servei final té molt a veure amb les empreses proveïdores i el valor que aporten al producte final.
 - Una tercera percepció de la qualitat té a veure amb la implantació de sistemes de gestió vinculats a la millora contínua en diverses dimensions de gestió de l'organització, com qualitat o medi ambient, segons estàndards internacionals certificables.
 - Hi ha una última idea vinculada a la qualitat, molt menys generalitzable que les anteriors, que es refereix a la cerca i introducció d'**innovacions** en els productes o serveis oferts.
- De l'anàlisi dels indicadors quantitius del balanç social, n'extraiem que:
 - Del total d'empreses i persones clientes declarades per les 39 organitzacions, n'han contestat 337, mentre que l'any passat van ser 490. El nombre mitjà de respostes per cada organització ha estat de 9.

- Les 39 organitzacions avaluades en aquesta edició tenen, de mitjana, unes puntuacions molt similars a les dels anys anteriors, totes en nivells molt elevats: el 8,47 el 2014, el 8,88 el 2015 i el **8,6 en la present edició**. És molt remarcable el fet que les puntuacions més baixes es moguin al voltant del 8,5 sobre 10 i que la tendència ha estat la millora continuada, la qual cosa demostra la solidesa i fiabilitat dels projectes socioempresarials de l'ESS.

6. Conclusions

Aquestes són les conclusions principals a les quals hem arribat en el transcurs dels diferents punts de l'estudi:

C1: Intercooperar per ser més, fer-ho millor, i transformar!

Entenem la intercooperació com la creació de llaços en xarxa per construir mercat social més enllà de la relació estricta entre client i proveïdor, sempre des d'una perspectiva de transformació social. I aquesta idea surt reforçada per les tres grans motivacions que mouen aquest tipus de processos: la necessitat, és a dir, quan la suma de recursos i capacitats en un projecte comú millora la viabilitat; per ser més grans i, per tant, arribar a més gent, i com a motor de fons, per transformar la societat i el sistema econòmic.

C2: Els factors d'èxit de la intercooperació

En destaquem els següents: (i) Bons canals de comunicació i flux d'informació clars; (ii) Mecanismes de participació per garantir la democràcia interna; (iii) Definició i repartiment conjunt de les responsabilitats i els objectius; (iv) Eines de gestió de processos i de resolució de conflictes; (v) Espais de trobada regulars, preferiblement presencials, i (vi) Professionalització de les tasques reproductives o tècniques.

C3: El suport institucional com a tensió positiva

Des de diferents instàncies institucionals s'està apostant per l'economia social i solidària com a motor de transformació socioeconòmica. Aquestes apostes són benvingudes, en tant que suposen un reconeixement a la tasca del teixit social de l'ESS i una oportunitat per fer salts. Cal recordar, però, que aquestes apostes situen les organitzacions de l'ESS en la necessitat de prioritzar continuament entre les "oportunitats històriques" que se'ns ofereixen i l'agenda pròpia basada més en un principi de "caminem lents, perquè anem lluny".

C4: L'efervescència en l'articulació territorial de l'ESS

Un dels principals símptomes de l'expansió de l'ESS és l'efervescència al territori; en el cas de la XES, s'ha traduït en la consolidació de les xarxes locals existents i en l'aparició d'un bon grapat de noves xarxes. Així doncs, en finalitzar l'elaboració d'aquest informe, hi havia aquestes 9 xarxes locals consolidades: XES Terrassa, XES Barcelonès Nord, Impuls Cooperatiu de Sants, XES Sant Cugat, XES Baix Llobregat, Teler Cooperatiu – XES Sabadell, XES Sant Andreu XES Poble-sec – Cooperasec i XES Maresme. En fase de constitució n'hi havia 6: Manlleu, L'Hospitalet de Llobregat, Anoia – Igualada, Girona – Empordà, Terres de Ponent i Ripollès.

C5: Mesurar i avaluar l'ESS des dels criteris de funcionament, ara més que mai

Existeix una certa "moda" per l'ESS. Això és positiu en la mesura que s'està arribant a capes de població i teixit socioempresarial o associatiu on no s'havia arribat abans, però això també augmenta el risc d'oportunistes que utilitzen la imatge de l'ESS de manera instrumental. En aquest moment, més que mai, és important que les eines de les quals ens hem dotat per assegurar el

compliment d'uns criteris ètics –Pam a pam i balanç social— tinguin sistemes d'avaluació clars i consistents, i siguin reconeguts públicament.

C6: Foto de perfil: cooperatives de treball amb unes vint treballadores oferint serveis

El perfil mitjà d'una organització d'ESS és aquesta: predominen les cooperatives de treball i associacions, eminentment urbanes, amb una mitjana de 20 persones treballadores i una facturació de 750.000 euros anuals. Els sectors on trobem més densitat d'iniciatives són l'alimentació, l'educació, les cures, la comunicació i tecnologia, l'habitatge i subministraments, i els serveis d'assessorament de diferent tipus.

C7: Solidesa econòmica, però amb el risc de la dependència de l'administració

Es percep la recuperació econòmica i l'ampliació de projectes i línies d'activitat. Un dels factors que han afavorit aquesta bonança és la gran entrada de recursos públics (subvencions, programes, licitacions, etc.). La dependència de recursos públics per a la viabilitat econòmica dels projectes socioempresarials és un risc important, així que és recomanable anticipar-se i preveure horitzons amb menys dependència.

C8: Democràcia interna, o com anar més enllà de la participació a l'assemblea

La majoria d'organitzacions d'ESS superen l'assemblea general com a únic espai reglamentat de trobada i s'obren altres espais per fomentar la participació. En aquest sentit, apareixen dos reptes rellevants: (i) treballar en la igualtat d'accés a la participació en termes de gènere en els diferents espais, i (ii) innovar en pràctiques participatives a mesura que l'organització té més dimensió, amb la idea de poder créixer i sense disminuir les aportacions de la base social.

C9: El treball de gènere: molt de camí per recórrer, però molt bons exemples a l'abast

La paritat i la predisposició a treballar la igualtat de gènere per part de les organitzacions de l'ESS disposen l'escenari perfecte per promoure reflexions col·lectives que feminitzin el funcionament de les organitzacions, ja que encara hi ha camí per fer en aquest sentit, especialment a l'entorn de la gestió del poder, els rols de lideratge i la valorització i repartiment de les tasques de cura. L'existència d'organitzacions molt compromeses obre oportunitats d'aprenentatge i intercooperació amb les quals tenen camí per recórrer.

C10: Diferències salarials i dimensió de l'empresa: fins a on està justificant el creixement?

Observant les organitzacions de més de 50 persones treballadores veiem com els increments de plantilla no van acompanyats d'un increment de les diferències, sinó que s'arriba a un sostre màxim d'aproximadament 1 a 3. Exemples com aquest demostren que es poden tenir estructures grans amb càrrecs amb molta responsabilitat sense que aquest fet justifiqui diferències internes gaire grans.

C11: Davallada preocupant de la qualitat i quantitat de respostes de medi ambient

Una de les xifres més preocupants de les dades de la present edició de balanç social és la baixa resposta dels indicadors ambientals, i els mals resultats de les preguntes que sí que s'han contestat. Llegit en positiu, hi ha un espai d'aprenentatge important entre aquelles organitzacions amb un compromís molt ferm i aquelles que hi responen d'una manera més aviat superficial.

C12: Creixen les compres a proveïdors de l'ESS i els dipòsits en finances ètiques, creix el mercat social

Constatem un creixement de les compres a proveïdors de l'ESS (22% de les compres totals) i la utilització de les finances ètiques (15% dels dipòsits). També veiem que les finances ètiques tenen molta capacitat de finançar l'ESS: fins al 71,5% dels préstecs rebuts per les organitzacions provenien d'aquest àmbit.

C13: L'aposta per la cultura lliure encara és feble, un terreny per explorar

L'aposta per l'ús de programari lliure o la producció de coneixement en codi obert són pràctiques encara poc esteses en el moviment de l'ESS, tot i que sí que es detecta un alt nombre d'organitzacions que fan ús de programari lliure, com OpenOffice o Firefox. Coincidint amb aquest diagnòstic que interpreta la necessitat de reforçar la implicació amb el moviment del procomú de l'ESS, s'ha creat una Comissió Procomuns a la XES.

C14: L'ESS crea ocupació a molt bon ritme, però amb massa temporalitat en la contractació

Les dades de generació d'ocupació i estabilitat laboral de balanç social mostren uns resultats agredolços: mentre que la creació d'ocupació de les organitzacions que fan balanç social ha estat del 8,2% durant el 2016, el tipus de contractació que s'ha creat mostra molta temporalitat, ja que el 43,5% dels contractes són temporals. Cal anar amb compte amb la vinculació de l'activitat econòmica amb el finançament públic, i garantir la viabilitat des de l'autonomia econòmica.

C15 Els treballadors al centre, tant amb les aportacions qualitatives com amb els qüestionaris

Observem una doble tendència: per un costat, l'alta valoració d'aspectes motivacionals vinculats al suport mutu, l'autonomia i la realització personal pel fet de pertànyer a un col·lectiu. Per l'altre, en relació amb els aspectes menys valorats, destaquen dos grans blocs: d'una banda, la qualitat material, relacionada amb el sou, les condicions físiques de treball i, de l'altra, la sobrecàrrega de feina. Cal remarcar, però, que els aspectes menys valorats estan, de mitjana, al voltant del 7 sobre 10 i, per tant, estem parlant de puntuacions baixes molt altes. En qualsevol cas, cal seguir alerta i que l'ànim militant dels nostres projectes socioempresarials no cronifiqui la precarietat i la sobrecàrrega de feina.

